

педагогічні умови для реалізації потенційних можливостей дітей, удосконалюється спеціальна підготовка дітей до школи, виявляються можливості інтенсивного навчання зв'язному мовленню в умовах дошкільного закладу.

Низка вчених (М.Вашуленко, Є.Голобородько, М.Львов, О.Савченко, Т.Чижова) розглядали завдання наступності у змісті і методах навчання рідної мови. “У Базовому компоненті дошкільної освіти” закладено результати монологічної компетентності дошкільників. Дитина опановує контекстне монологічне мовлення. Складає різні види розповідей: описові, сюжетні, творчі, роздуми, пояснення, етюди, переказує художні тексти, складає розповіді як за планом вихователя, так і самостійно. Розповідає про події з власного життя, за змістом картин, художніх творів, на тему, за ігровою, уявною ситуаціями. Дошкільник володіє вмінням розуміти і сприймати композицію літературного твору, розрізняти та виділяти структуру та основні засоби художньої виразності, що необхідно для побудови розповіді; самостійно складати розповіді, володіти образним мовленням; уміти самостійно висловлювати свою думку про художній твір, розповідь.

Висновки. В цілому мовленнєва підготовка дітей до школи – особлива підготовка, що стимулює специфікою свого змісту інтелектуальну, емоційно-вольову та мотиваційну підготовленість дошкільнят.

ЛІТЕРАТУРИ:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К., 1999. – 62с.
2. Богуш А.М. Наступність, перспективність, спадкоємність – складові неперервної освіти // Дошкільне виховання. – 2001. – №11. – С.11-12.
3. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: Програма та методичні рекомендації / Укладач А.М.Богуш. – Одеса: Маяк, 1999. – 88с.
4. Малятко. Програма виховання дітей дошкільного віку. – К., 1999. – 286с.
5. Програма для середньої загальноосвітньої школи 1-2класи. – К.: Початкова школа. – 2001. – 296с.

УДК 372.461

А.М. Максимчук

НАСТУПНІСТЬ У ЗМІСТІ НАВЧАННЯ ЛЕКСИКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ТА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті порушено проблему наступності у змісті навчання лексики дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Здійснено аналіз понять “наступність”.

The article is devoted to the problem of succession in substance of teaching the vocabulary of preschool and junior school age. The concept of succession is analyzed.

Постановка проблеми. За останні роки відбулися зміни в змісті програм як дошкільної установи, так і початкової школи. Відхід від авторитарних форм і методів організації навчально-виховного процесу надає педагогам самостійності у їх діяльності.

Проблемою наступності у навчанні дітей займалися чимало вчених (Люблінська Г.О., Ганелін Ш.І. та ін.). Зокрема Ш.І.Ганелін вказує, що наступність – це така опора на пройдений матеріал, при якій у свідомості дитини утворюються різноманітні зв'язки, взаємодіють старі і нові знання, в результаті чого створюється система міцних і глибоких знань.

За визначенням А.М.Богуш, “наступність – це вищий шабель розвитку, коріння якого міцно проросло в попередньому ґрунті” [1: 221]. Автор стверджує, що саме наступність запобігає кризовим явищам у психічному розвитку особистості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Стратегічний напрямок вирішення проблеми наступності теоретично розроблено в концепції Д.Б.Ельконіна, В.В.Давидова, які досліджували перехідні від дошкільного дитинства до молодшого шкільного віку форми розвитку дитини. Їх концепція розвивального навчання забезпечує єдність, системний розвиток, наступність роботи освітніх установ, як дошкільний заклад і школа, наступність дошкільного виховання і шкільного (зокрема в молодшому шкільному віці).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У той же час проблема наступності в навчанні лексики дітей старшого дошкільного віку та молодшого школяра спеціально експериментально не досліджувалась. Ми поставили собі за мету проаналізувати дану проблему.

Мета статті – розкрити структурні та змістові компоненти наступності лексичної роботи в дошкільному закладі та початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Курс української мови в початкових класах не тільки важлива складова загального змісту початкової освіти, він одночасно виступає основним засобом опанування інших шкільних дисциплін. Тому, як і в дошкільних закладах, будується за комунікативною, лінгвістичною та лінгводидактичною змістовими лініями. А відтак набуває пропедевтичного спрямування щодо забезпечення розвитку, вдосконалення усного мовлення, формування певного кола знання про мову і мовні уміння, забезпечує мотивацію навчання рідної мови.

Мовленнєва підготовка дітей до школи охоплює оволодіння практичними мовленнєвими навичками, вдосконалення комунікативних форм і функцій мовленнєвої дійсності, формування її усвідомлення, яке, за словами Ф.О.Сохіна, може бути названо “лінгвістичним розвитком дитини”.

Однією з умов вільного володіння усним і писемним мовленням, розумового розвитку дитини є достатність її активного лексичного запасу.

Успіх навчання дітей у початковій школі багато в чому залежить від мовленнєвої підготовки дітей до школи у дошкільному закладі. У цьому зв'язку дуже важливо забезпечити змістову сторону навчальних впливів, які подано в програмі дошкільних закладів з урахуванням закономірностей і принципів навчання.

Незважаючи на те, що словникова робота та вивчення лексики мають той самий об'єкт – слово, на уроках із лексикології слово вивчається як одиниця лексичної системи і завдання збагачення словникового запасу хоча і стоїть, проте не є головним. У зв'язку з цим у початковій школі необхідно враховувати різницю між методикою вивчення лексикології й методикою словникової роботи.

Усі аспекти навчання мови пронизано роботою над збагаченням словникового запасу, що однозначно передбачає елементарні лексикографічні вправлення. Так, у період “Навчання грамоти” (1 клас) передбачається формування умінь на слух відрізнити українські слова від інших близьких мов; вибирати з-поміж 2-3 слів те, якому відповідає тлумачення, що дає вчитель.

Слово як складна мовна одиниця характеризується єдністю змісту і форми і потребує органічного зв'язку роботи над значенням та вимовою, запам'ятовуванням звукової форми. Таким чином, оволодіння лексичним значенням – важливий, але всього перший етап словникової роботи, бо значення однієї семантики слова не забезпечує його запам'ятовування, тим більше правильного використання у мовленні. У зв'язку з цим слід зазначити, що існуюче у шкільній практиці розуміння словникової роботи як засвоєння тільки значень нових слів є неправомірним, оскільки не відповідає завданням словникової роботи.

На жаль, у початкових класах лексика як самостійний розділ науки про мову не вивчається. Учні засвоюють лише окремі лексичні відомості, зокрема практично ознайомлюються з прямим і переносним значенням слова, багатозначністю, синонімією й антонімією. Проте знання, яких набувають школярі в початкових класах, мають стати

надійною основою для подальшого удосконалення засобів вираження думок в усному і писемному мовленні.

У роботі над вивченням лексики в початкових класах слід визначити такі завдання: збагачення словника учнів, тобто засвоєння нових, не відомих раніше слів чи нових значень відомих слів; уточнення словника – введення окремих слів у контекст, зіставлення близьких або протилежних за значенням слів, засвоєння багатозначних та емоційно забарвлених слів; активізація словника – перенесення якомога більшої кількості слів із пасивного словника в активний; усунення не літературних слів – діалектизмів, жаргонізмів, просторічних і слів зі зниженим значенням [4].

Натомість, словникова робота в дошкільному закладі – це планомірне збагачення активного словника дітей незнайомими або важкими для них словами (А.М.Бородич), виховання чутливості до смислових і стилістичних відтінків слів, підвищення культури мовлення (Ю.С.Ляховська).

Спеціальна мовна (когнітивна) і мовленнєва (рефлексивна) підготовка дітей до школи є передусім необхідним компонентом розвитку мовної компетенції дитини, своєчасним моментом введення її в мовну дійсність, по-друге, важливою умовою для розвитку засад намірів, довільності, усвідомленості мовлення, що є підґрунтям становлення навчальної діяльності – голодного обов'язку першокласника, фундаментом для переходу від спонтанного неусвідомленого мовлення до мовної поведінки, яка контролюється, – основи інтелектуального розвитку та успішного оволодіння всіма шкільними предметами.

Зміст мовної (когнітивної) підготовки орієнтований на засвоєння дітьми інформації про мову, на її осмислення і збереження в пам'яті, перетворення одержаної інформації у “мовознавчі” знання з наступним свідомим використанням їх на практиці усного і писемного мовлення (оволодіння мовленнєвими вміннями).

Відомі методисти М.С. Рождественський, Т.Г.Рамзаєва, М.С.Вашуленко, М.Р.Львов, Н.Ф.Скрипченко, Л.П.Федоренко, Г.О.Фомичова відзначають наявність наступності зв'язків між формуванням мовних навичок дітей у дошкільному закладі і подальшим навчанням їх читання, письма у школі.

Уже в дошкільному віці дитина повинна оволодіти вмінням зіставляти результати своєї роботи з поданим зразком, сприйняти словесну вказівку вихователя, усвідомити її, відповідно до словесної інструкції планувати свою мовленнєву діяльність. Отже, підготовка дітей до школи вимагає розвитку плануючого мовлення дитини.

Лексична (словникова) робота в дошкільному закладі ведеться з урахуванням розширення активного словника, розуміння значення слів і їх відтінків. Удосконалення мовлення дітей відбувається за рахунок інтенсивного збагачення його тематичними рядами слів під час організації занять з рідної мови, математики, образотворчої та інших видів діяльності дошкільнят: ігрової, трудової, побутової.

У старшому дошкільному віці вдосконалення мовлення дітей має відбуватися шляхом збагачення його семантичними рядами слів: антонімами, синонімами, багатозначними словами і т.ін. Це дозволить удосконаливати культуру мови, формувати такі її якості, як точність слововживання, виразність. А також буде хорошим підґрунтям у навчання в школі.

Щоб успішно розв'язати проблему наступності в навчанні рідної мови, потрібно насамперед забезпечити єдиний рівень підготовки дітей, що приходять до першого класу, і вдосконалити процес навчання рідної мови в школі, встановивши логічні зв'язки між мовною підготовкою дошкільників і молодших школярів. Це запобігає дублюванню, сприяє розвантаженню програми від зайвого і другорядного матеріалу, створенню цілісної системи навчання, що будується на поступовому, раціональному розширенні знань, умінь і навичок учнів, на глибокому усвідомленні змісту матеріалу.

Ефективніше використовується у навчально-виховному процесі дошкільного закладу ігрова діяльність, ігрові методи, які розширюють знання дітей та стимулюють їх пізнавальний інтерес. У початковій школі згідно програми передбачено: “щоб в організації мовленнєвої діяльності учнів на уроках створювались такі навчальні ситуації, які б

спонукали їх до безпосередніх висловлювань. З цією метою застосовуються сюжетно-рольові ігри” [3: 42].

Чимало непорозумінь є в методиці навчання і виховання дітей в дошкільному закладі освіти і початковій школі в руслі наступності методів і прийомів роботи з дітьми. Зміна методики навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного закладу і початкової школи, на думку О.Я.Савченко, полягає у переході від предметоцентризму до дитиноцентризму з урахуванням індивідуальності кожної дитини [5].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, правильно організована робота над збагаченням словника відіграє важливу роль в оволодінні дітьми лексичним багатством української мови, є міцним фундаментом для успішного навчання рідної мови в школі. А проблема наступності в роботі дошкільного закладу і школи може бути вирішена на науковій основі з урахуванням закономірностей вікового розвитку дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, специфіки та особливого місця і значення в розвитку особистості даного періоду, теоретичне обґрунтування якої, на нашу думку, може стати **перспективною подальших досліджень.**

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика. – Запоріжжя: Просвіта, 2000. – 216с.
2. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: Програма та методичні рекомендації / Укладач. А.М.Богуш. – Одеса: Маяк, 1999. – 88с.
3. Малятко. Програма виховання дітей дошкільного віку. – К., 1999. – 286с.
4. Програма для середньої загальноосвітньої школи 1-2класи. – К.: Початкова школа. – 2001. – 296с.
5. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів – К.: Абрис, 1997. – 416с.

УДК 373.2.37

В.В. Мамаєва

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Стаття присвячена з'ясуванню психолінгвістичних закономірностей сприйняття і розуміння живого мовлення як теоретичної основи організації мовленнєвої діяльності молодших школярів на уроках у початковій школі.

The article is devoted to finding out psycholinguistic regularities of perception and understanding the living speech as a theoretical basis of organization vocal junior pupils' activity during the lessons at initial school.

Постановка проблеми. Модернізація загальної середньої освіти за своєю суттю має глибинний характер і потребує професійної переорієнтації вчителя на нові цілі, зміст, технології навчання.

За Законом України “Про загальну середню освіту” заклади системи післядипломної педагогічної освіти покликані забезпечити адекватну запитам практики підготовку педагога до сприйняття й усвідомлення тих науково-методичних концептуальних засад, на яких ґрунтуються сучасні освітні пріоритети, а головне – до практичної реалізації навчально-виховних завдань, визначених у Національній програмі “Освіта. Україна ХХІ століття,” Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ столітті.

Учитель початкових класів стоїть біля витоків розвитку особистості дитини, його професійна діяльність має багато вимірів і напрямів, відрізняється багатоаспектністю і